ABDÜLBÂKİ BAYKARA

(bk. BAYKARA, Abdülbâki).

ABDÜLBÂKİ b. KÂNİ'

(عبدالباقي بن قانع)

(bk. İBN KÂNİ').

ABDÜLBÂKİ NÂSIR DEDE

(1765-1821)

Mevlevî şeyhi, mûsikişinas ve şair.

İstanbul'da Yenikapı semtinde doğdu. Babası, Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhlerinden Ebûbekir Dede, annesi Galata Mevlevîhanesi şeyhlerinden Kutbünnâyî Osman Dede'nin kızı Saîde Hanım'dır. Üç erkek kardeşin ortancası idi.

İlk öğrenimini babasından yaptı; onun 1775'te vefatından sonra Arapça, Farsça ve dinî ilimleri Milasmüftüsüzâde Halil Efendi'den tahsil etti. Bir yıl sonra dergâhta semâ meşkedip âyine girmeye başladı. Mûsiki bilgisini de dergâhtaki mûsikişinaslardan edinerek kendisini yetiştirdi. Ağabeyi Ali Nutkî Dede'nin şeyhliği sırasında mevlevîhanenin neyzenbaşılığı görevinde bulundu. Onun 1801'de ölümü üzerine Hacı Mehmed Çelebi tarafından şeyhlik **destâr***ı ile adı geçen mevlevîhaneye tayin edildi. Bu arada, 1814'te Kazasker Mekkîzâde Mustafa Âsım Efendi tarafından dergâhın vakıf işlerine bakmakla da görevlendirildi. Ölümüne kadar bu vazifelerini sürdürdü. 20 Cemâziyelevvel 1236 (23 Şubat 1821) Cuma günü vefat etti. Yenikapı Mevlevîhanesi hazîresine defnedildi. Yerine oğlu Receb Hüseyin Hüsnü Dede şeyh olarak tayin edildi.

Abdülbâki Nâsır Dede'nin Mevleviyye tarikatı şeyhleri arasında önemli bir yeri vardır. Bilhassa III. Selim ve II. Mahmud devirlerinde şöhret buldu ve her iki padişahtan da yakın ilgi gördü. Yetiştirdiği talebeler, telif ettiği ve bestelediği eserler, onun tasavvuf, edebiyat ve mûsiki alanlarında büyük bir otorite olduğunu göstermektedir. Hammâmîzâde İsmâil Dede'nin ney hocalığını yapmış olması, onun bu alandaki bilgisini ortaya koymaktadır. Ayrıca, II. Mahmud zamanında padişahın huzurunda icra olunan küme fasıllarında bulundu. Acem-bûselik ve ısfahan makamlarında iki Mevlevî âyini bestelemiş, ancak bunlardan ikincisi zamanla unutulduğundan günümüze ulaşamamıştır. Mehmed Ziyâ ve Mehmed Tâhir, onun eserleri arasında bir de şevkutarab âyininden bahsediyorlarsa da notası zamanımıza ulaşan bu eserin Şeyh Ali Nutkî Dede tarafından bestelendiği artık bilinmektedir. Ayrıca bir nota sistemi ile dilâviz, dildar, gülruh, hisar-kürdî ve rûhefzâ adlarında beş makam ve "şîrin" isminde yirmi iki vuruşlu bir usul icat etmiştir. Fatin, *Tezkire*'sinde eviç, hicaz, ısfahan ve nihâvend makamlarının da onun tarafından icat edildiğini kaydediyorsa da bu bilgi yanlıştır.

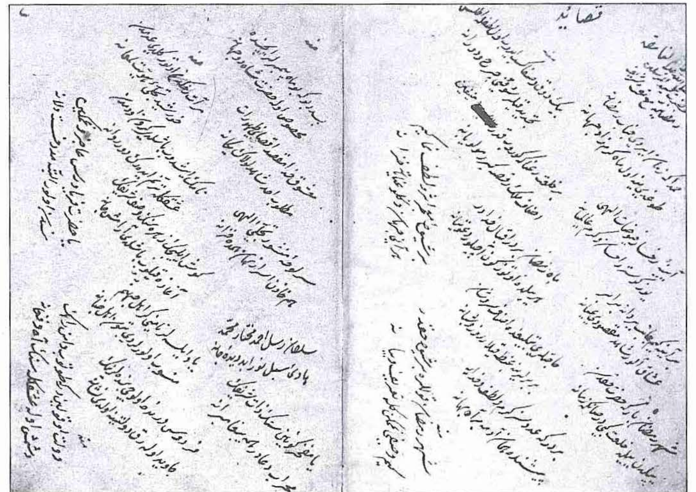
Eserleri. 1. *Divan.* Nâsır mahlasını kullanarak yazdığı takriben 3000 beyitlik bu eserin müellif hattı ile olan tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Nâfiz Paşa, nr. 941). 2. *Terceme-i Menâkıbü'l-ârifîn* (*Terceme-i Eflâkî*). Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-ʿârifîn* adlı eserinin, amcasının oğlu Sahih Ahmed Dede'nin teşvikiyle ve bazı ilâvelerle 1793-1797 tarihleri arasında yaptığı tercümesinden ibarettir. Müellif nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Nâfiz Paşa, nr. 1126) bulunan eser, III. Selim'e ithaf edilmiştir. Bir diğer nüshası da Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir (Emanet Hazinesi, nr. 1205). 3. *Şerh-i Ta'rîb-i Şâhidî. Tuhfe-i Şâhidî* adlı manzum Farsça-Türkçe lugatın, Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhlerinden Safiyyullah Mûsâ Dede tarafından Arapça'ya tercümesi olan *Ta'rîb-i Şâhidî*'ye 1799 tarihinde yazdığı şerhtir. Eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Nâfiz Paşa, nr. 1483). 4. ***Defter-i Dervîşân****. Şeyh Ali Nutkî Dede tarafından başlanan ve onun ölümü üzerine Abdülbâki Nâsır Dede'nin yazmaya devam ettiği eserin, müelliflerin hattı ile olan tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Nâfiz Paşa, nr. 1194). 5. ***Tedkîk u Tahkîk****. 136 makam ve yirmi bir usulün kısaca açıklandığı mûsiki nazariyatına dair bir eserdir. Eserin müellif hattı ile olan bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Nâfiz Paşa, nr. 1242/1). 6. ***Tahrîriyye****. Kendisi tarafından icat edilen nota sistemini açıklayan ve bu nota ile yazılmış dört besteyi ihtiva eden bir eserdir. Müellif hattı ile olan bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Nâfiz Paşa, nr. 1242/2).

BİBLİYOGRAFYA :

Esrar Dede, *Tezkire*, Millet Ktp., Ali Emîrî T. 756, s. 381-383; Abdülbâki Nâsır Dede, *Tedkîk u Tahkîk*, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1242/1, vr. 2ᵃ⁻ᵇ, 37ᵃ⁻ᵇ, 40ᵇ, 43ᵇ, 44ᵃ, 45ᵇ; a.mlf., *Şerh-i Ta'rîb-i Şâhidî*, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1483, vr. 1ᵇ-2ᵃ; a.mlf., *Terceme-i Menâkıbü'l-ârifîn*, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1126, vr. 1ᵇ-4ᵃ; Ali Nutkî Dede—Abdülbâki Nâsır Dede, *Defter-i Dervîşân*, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1194, vr. 7ᵇ, 16ᵇ; Fatin, *Tezkire*, İstanbul 1271, s. 389; Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, İstanbul 1281, s. 230; Tayyârzâde, *Târih*, İstanbul 1293, III, 193; *Sicill-i Osmânî*, I, 330; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, V, 207; Ali Enver, *Semâhâne-i Edeb*, İstanbul 1309, s. 236-237; N. Ali - M. Sîret, *Cevâhirü'z-Zevâhir*, İstanbul 1310, II, 95; Mehmed Ziyâ, *Yenikapı Mevlevîhânesi*, İstanbul 1329, s. 148-153; *Osmanlı Müellifleri*, I, 330; Mehmed Şükrî, *Silsilenâme*, Hacı Selim Ağa Ktp., Hüdâyî, nr. 1098, vr. 32ᵇ, 33ᵃ; *Mevlevî Âyinleri*, İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı, İstanbul 1935, X, 517-530, 535; Helmuth Ritter, "Mevlânâ Celâleddin Rûmî ve Etrafındakiler", *TM*, VII-VIII (1942), 1, s. 279; S. Nüzhet Ergun, *Antoloji*, İstanbul 1943, II, 415-420; S. Ezgi, *Türk Musikisi*, İstanbul 1953, V, 429, 528-530; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, İstanbul 1958, s. 24-26; Sadettin Heper, *Mevlevî Âyinleri*, Konya 1974, s. 187-194; T. Yılmaz Öztuna, "Abdülbâkî Nâsır", *İTA*, II, 375-379.

NURİ ÖZCAN

Abdülbâki Nâsır Dede *Divan*'ından iki sayfa (Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 941, vr. 1ᵇ-2ᵃ)